

תלמיד: גם שאול אילו לא חטא בניו היו מולכים אחריו.

המחנך: זה ההבדל הגדול. לאחר שחטא שאול בטלה המלוכה של שאול, כי לא נאמר כי היא תהיה נאמנה לו. לדוד הובטח, כי אף אם תבטל מלכותו לזמן קצר או ארוך, כאשר יקום מבניו איש ראוי למלכות ותהיה אפשרות של מלוכה הוא ימלוך.

לאחר חורבן הבית הראשון לא היתה שעה ראויה לכך ולא איש ראוי לכך. אולם הנאמנות של המלכות לבית דוד לא בטלה. בכל יום אנו מחכים למשיח בן דוד, ואף שמתמהמה בכל זאת אנו מחכים לו.

באחד הימים נראה והנה נתקיימו הדברים האמורים בפסוקים אלו.

תלמיד: אם כן למה תמה דוד. הלא לא הובטח לו דבר בטוח.

המחנך: הוא תמה איך אפשר להבטיח לאדם הבטחה כזו גם על תנאי. מי אומר שהאיש שיגאל את ישראל צריך להיות רק משבט יהודה ובני דוד? אולי יזכה לכך בן ישראל אחר.

אבל ה' בכל זאת הבטיח זאת לדוד. על זה הוא הודה מתוך תימהון בתחילה ומתוך תפילה לאחר מכן. ראו מה אמר:

תלמיד: "ועתה הואל וברך את בית עבדך להיות לעולם לפניך".

המחנך: נכון, אבל גם עתה הוא מדגיש שהוא מבקש זאת מפני שה' הבטיח. "כי אתה ה' דברת", מפני שה' אמר לו שדבר כזה אפשרי. ללא זה לא היה מעיז להתפלל על זאת.

פרק ח

הבטחת השלום לעתיד

המחנך: שוב לפנינו פרק של מלחמות. אף כי נאמר לדוד כי נפגם קצת בגלל המלחמות שלו, לא הפסיקו, כי דרש את טובת ישראל. הוא חפץ עתה להשכין לתמיד שלום בארץ. כל המלחמות שעליהן כתוב בפרק ח, התחילו ביוזמת דוד. העמים מסביב היו מלאים פחד ממנו. אבל הוא ידע כי הם אך מחכים לשעה יותר קלה להילחם. הם מדמים לעצמם: הנה יבוא יום ודוד ימות ועם ישראל שוב יהפך לעם חלש, שכל שכניו יכולים לפגוע בו.

תלמיד: מה הראיה כי כל המלחמות האלו היו יזומות על ידי דוד?

המחנך: אמרו לי איזו מלה נמצאת בכל שלושת הפסוקים הראשונים של פרק ח.

תלמיד: המלך "ויך". "ויך דוד את פלשתים" (פסוק א) "ויך את מואב" (פסוק ב) ויך דוד את הדרעזר" (פסוק ג).

המחנך: ממילה זו אפשר ללמוד שהוא התחיל. הוא לא השיב מלחמה, אלא בא להכות את השכנים הרעים של ישראל, שלא יבואו להילחם בהם. ראו נא על המפה, בכמה רוחות היו מלחמותיו?

תלמיד: פלשתים במערב, מואב ואדום בדרומית צפונית, אדום במזרחית צפונית.

המחנך: על הפלשתים דברנו הרבה בשיעורים האחרונים. אימתי נלחמו המואבים בישראל? - זה היה לפני זמן רב, בתחילת כיבוש הארץ. בימי השופט א... סיימו את שמו.

תלמיד: אהוד בן גרא.

המחנך: כמה זמן עבר מאז.

תלמיד: עד ימי יפתח עברו 300 שנה (שופטים יא כו).

המחנך: ומתי היה אהוד? (איזה שופט הוא במנין השופטים?)

תלמיד: השופט השני.

המחנך: כמה שנים שפט?

תלמיד: 40 שנה.

המחנך: אם כן מימי אהוד השופט השני עד יפתח עברו 260 שנה. מימי יפתח עד כמה עברו. אקרא אל הלוח תלמידים בזה אחר זה שיכתבו את החשבון.

תלמידים כותבים:

יפתח

אבצן

אילון

עבדון

שמשון

עלי

שמואל ושואל

המלחמה עם מואב היתה בתוך מלכותו של דוד. אם כן עברו כ-

ס"ה

מאהוד עד יפתח

המחנך: כ 400 שנה עברו מעת שלחמו המואבים בישראל, הם עצמם. (בימי יפתח הם השתתפו כנראה עם העמונים).

תלמיד: אם 400 שנה לא נלחמו, למה התחיל עתה דוד להילחם בהם?

המחנך: דוד הכיר יפה את המצב במואב. אתם זוכרים בודאי כי בעת שברח משאול הוא הביא לארץ מואב את אביו ואמו (שמואל א כב ג). המואבים הבטיחו לו להגן עליהם. לבסוף הרגום באכזריות. דוד ידע יפה כי המואבים עינם צרה בישראל עוד מן הזמן שנמצאו במדבר. מה ידוע לכם על זאת?

תלמיד: בלק מלך מואב בקש את בלעם לקלל את ישראל.

המחנך: נכון, הוא היה מוכן להשמידם. כאשר ראה שאין לו אפשרות לכך חשב אולי יוכל להתגבר עליהם על ידי קללות בלעם.

תלמיד: איך יכול היה לעשות כן על ידי קללה.

המחנך: זאת יש ללמוד בנפרד בספר במדבר. אי אפשר ללמוד דברים רבים ביחד. בספר במדבר נכתב גם על הנסיון של בנות מואב להחטיא את ישראל ולעורר כעס ה' עליהם. כשבעים שנה לאחר כניסת ישראל לארץ (יהושע 28, עתניאל 40) השתלטו על ישראל. אהוד היכה אותם מכה קשה והם לא העיזו להילחם שוב. עתה נשכח זכר מכה זו. מעת שהוקמה ממלכה בישראל כל שכניהם החלו לחשוב כיצד להחריבם. דוד ידע כי המואבים ימצאו בנקל שותפים רבים להחריב את הארץ, על כן הקדים להכותם בצורה שתהיה זכורה להם לדורי דורות. ואכן השתיקם לזמן רב, אחר כך שוב התחזקו ונלחמו בישראל. זאת ידוע לנו גם ממקורות מחוץ לתנ"ך. נמצאו תעודות מואביות מלאות שנאה קשה לישראל.

תלמיד: אבל הוא נהג בהם באכזריות רבה.

המחנך: בזמן שיושבים בכיתה שקטה, קשה מאד להעריך מעשים הנעשים במלחמה. כבר אמרתי פעמים רבות, אם נראה לכם דבר שעשה דוד כבלתי נכון, סימן שאין אתם מבינים מה שקרה. אם דוד עשה כן, זו הוראה לדורות במקרים כאלו.

תלמיד: האם עתה גם כן יש לנהוג כן?

המחנך: אין להשוות את המצב. היום יש אמצעים אחרים איך להטיל פחד. אבל בלי כל ספק נוהגים גם היום במדינת ישראל להכות בשכניהם הערבים היושבים באותן ארצות מכות קשות מאד. אחרת אין אפשרות להפחידם ולהכניעם. רק משום שדוד הכניע את שונאי ישראל מסביב ושם נציבים ברבות מן הארצות האלה, באה תקופה של שלום ממושך לארץ. כבר אמרנו: המלחמה היא תוצאה משיפלות בני אדם, אבל במקרים רבים מאד אין אפשרות בלעדיה.

פרק ח

דוד המלך מכניע את ארם (פסוקים ג-טו).

המחנך: בין העמים שדוד נלחם אתם היו גם הארמים. זו פרשה שעלינו להתעכב עליה במיוחד. חיי ישראל קשורים מאד עם ארץ ארם, היא סוריה של היום. נסכם לנו כל מה שידוע לכם על ארם ממה שלמדתם עד עתה בתנ"ך. היכן נזכרה ארם לראשונה?

תלמיד: כל האבות קשורים היו עם ארץ ארם.

המחנך: נכון. אברהם היה בחרן שבארם (בראשית יא לא ועוד), רבקה אמנו באה משם (שם כד י), כמעט כל בני יעקב נולדו שם (שם כט-ל). אם יש לכם ספר בראשית ראו באיזה שם נקראה הארץ הזו בפרשת אליעזר ורבקה.

תלמיד: ארם נהרים.

המחנך: עתה ראו בתחילת פרשת תולדות. באיזה שם נקרא הארץ שם? ראו גם רש"י שם.

תלמיד: פדן ארם. רש"י מפרש פדן מלשון צמד כי היו שני חלקים בארץ ארם, ארם נהרים, וארם צובה.

המחנך: טוב מאד. ואילו שמות של ארץ זו נזכרים בפסוקים שלפנינו?

תלמיד: בפסוק ג נזכר על ארם צובה, בפסוקים ה-ו על ארם דמשק.

המחנך: להלן (ט, ו), נזכר גם על ארם בית רחוב. ארץ ארם היתה מחולקת למדינות קטנות במשך שנים רבות. בימי דוד החלו מדינות אלו להתחזק והיתה סכנה מהם לארץ ישראל. הם ניסו להילחם עם ישראל עוד זמן מה לאחר כיבוש הארץ. האם אתם זוכרים בימי איזה שופט ומה היה שם מלך ארם. כתוב על כך בתחילת ספר שופטים.

תלמיד: בימי עתניאל בן קנו. שם המלך היה כושן רשעתיים.

המחנך: מאז כבר עברו יותר מ 400 שנה, במשך כל הזמן הזה לא פגעו בישראל. עם ישראל נתפרסם בין שכניו כעם שקשה לפגוע בו ומי שנלחם אתם פעם אחת נזהר שנים רבות שלא להילחם אתם.

תלמיד: האם ידעו הגויים כי ה' עוזר לישראל או רק שהיו ישראל חזקים.

המחנך: קשה לדעת בדיוק מה חשבו הגויים. בודאי שמעו גם על אלוקי ישראל ותורתם. בני ישראל הותקפו פעמים רבות כמו שנאמר בספר שופטים, ואם כי בתחילה היו נכנעים למתקיפים כי לא היו אנשי מלחמה בדרך כלל ולא היו מוכנים למלחמה וה' לא עזרם בגלל שהיו ביניהם חוטאים וחטאים שונים, אבל מיד אחרי כן היו מתחילים לתקן את מעשיהם, להקים להם צבא ולהתפלל לה' והיו יוצאים למלחמה ומכים בשונאיהם מכה קשה, שהיתה

זכורה לדורי דורות. זכר לכך הם דברי יועצי המן שאמרו לו: "אם מזרע היהודים מרדכי אשר החילות לנפול לפניו לא תוכל לו, כי נפול תפול לפניו" (אסתר ו ג). לדוד נודע שהארמים עומדים להתפשט ורוצים לכבוש גם את ארץ ישראל. על כן הקדים להכותם. בזה הצליח למנוע את כוונתם הרעה זמן רב. בעתיד הרחוק שוב היו מלחמות עם הארמים.

תלמיד: למה עקר דוד את הרכב שלקח מן הארמים?

המחנך: זה לא דבר חדש. כארבע מאות שנה לפני כן, בזמן מלחמות יהושע נצטוו ישראל לעקר את הסוסים ולשרוף את המרכבות שיקחו מן הכנענים, זו היתה מצוה לשעה זו ולא לדורות. בתורה נאמר שאסור למלך להרבות לו סוסים לצורך עצמו, אבל לצורך העם מותר. בימי יהושע נאמר במפורש מפי ה' שאין צורך בסוסים וברכב בשעה זו. דוד החליט שגם עתה אין צורך בהם.

תלמיד: אבל יכול היה לשמור אותם לעתיד.

המחנך: את מי, את הסוסים, הלא ימותו?

תלמיד: אבל את הרכב יכול היה לשמור.

המחנך: ומה יעשה ברכב בלי סוסים. זה ראשית כל, ושנית, לא נזכר שהרס את הרכב. גם את הסוסים לא הרג, אלא עקר פרסותיהם, לסימן שאינו זקוק להם לצרכי המלחמה ועדיין השתמשו בהם לצרכי עבודה.

תלמיד: הסוסים יכלו להועיל לצורך התחבורה בארץ.

המחנך: אבל דוד לא רצה בסוסים אלו שנלקחו מן הגויים. זה היה דבר סימלי יותר ממעשי. יתכן כי כבר עתה גידלו סוסים בארץ או קנו ממצרים כמו שעשה שלמה בעתיד לצורך התחבורה. אבל בסוסי הגויים לא רצה דוד.

תלמיד: מה זה "וישם דוד נציבים בארם דמשק"?

המחנך: מאז היתה ארם כחלק מארץ ישראל. בדמשק היו נציבים, שליטים שהשיגו על השלטון בארץ. שליטים כאלה שם דוד גם בארץ אדום, כמו שנאמר בפסוק יד. על המלחמה באדום לא נכתב כאן. היא היתה חלק מהמלחמה בארם. עליה כתוב בדברי הימים (א יח יב) וגם בספר תהלים (ס יא).

פרק ח

הסדרים הפנימיים בימי דוד המלך. (פסוקים טז-יח)

המחנך: כבר אמרנו פעמים אחדות שהנביא מאריך בתקלות שבחיי ישראל יותר מאשר במעשים הטובים. כוונתו להוכיח לדורות על הדברים הלא נכונים שנעשו ושעלולים

להעשות בעתיד. כתיבת הדברים הטובים הוא ענין להיסטוריה. בספר מלכים נזכר פעמים רבות על ספר דברי הימים למלכים. בודאי התחילו בזה עוד בימי דוד. ספר זה אבד. כדי לדעת קצת מה היו המעשים הטובים בימי דוד, נתעמק קצת בפסוק האחד שנכתב כאן על זאת. מה נאמר בו?

תלמיד: דוד עשה משפט וצדקה לכל העם.

המחנך: מה פירוש לעשות משפט וצדקה לכל העם? האם יכול איש אחד לעשות את כל העבודה הזו?

תלמיד: היו לו שופטים ועוזרים.

המחנך: נכון, בספר דברי הימים נאמר שהוא מינה שופטים רבים בכל חלקי הארץ (דבה"י א יב, כד-ל, וראה המבואר בדעת סופרים ע"פ ירושלמי). שופטים אלו בודאי דאגו לא רק לשפוט, אלא גם למנוע סכסוכים, ללימוד תורה, ולכל הסדרים הנחוצים בעם שאינו לומד תורה. לאחר שנסתיימו המלחמות ושקט היה בארץ היתה אפשרות להגביר את לימוד התורה.

דוד דאג לכל עמו, גם למתנגדיו. זוהי התקופה שבה עם ישראל גדל ביותר בכל הענינים, בארגון רוחני ובכוח. זה לא נמשך זמן רב, אולי כשישים שנה או קצת יותר, כי לאחר מות בנו שלמה שמלך 40 שנה נתפלג העם, דבר שגרם הפרדה קשה בכל הפעולות הגדולות.

אבל הדברים כאן קצרים מאד. בספר דברי הימים שכתב עזרא יש עוד פרטים על ימי דוד, אבל גם הם לא רבים ביותר.

פרקים ט-י

דוד גומל חסד בארץ ובחויץ לארץ

המחנך: בפרקים ט-י מתוארים שני מעשי חסד של דוד לאנשים שעזרו לו בעת נדודיו. האחד עם שרידי משפחת שאול והשני עם בן מלך עמון שהטיב לו בזמנים הקשים שלו. הפעולה הראשונה היתה חובה עליו, לגמול ליהונתן על מסירותו. השניה נגמרה בכישלון רב. רצונו של דוד לעשות חסד עם עם נכרי גרמה פורענות. העמונים לא האמינו כי איש ישראל יכול לגמול להם חסד וחשדו בו בכוונות רעות.

פרקים אלו נלמד בעיקר בפירוש המילים בלבד. אולם אני אשיב לשאלות שלכם לביאור הענינים. אני מחכה לכך. (אם התלמידים לא ישאלו יעורר המחנך את השאלות דלהלן).